

Nagyon sok szentírástudós Jézus názáreti beszédében és (a mátéi hegyi beszédnek megfelelő, lukácsi) mezei beszédében is „lelki szegényként” értelmezi a „szegény” fogalmát, vagyis olyan emberként, aki „semmit nem tulajdonít önmagának, hanem üres kézzel áll Isten előtt, és mindent tőle vár”. Itt idézett tanulmányában a szerző világosan kimutatja, hogy ez téves értelmezés, és Jézus ténylegesen az anyagilag szegényekről beszél mindkét szövegben. (A fordítás az eredeti tanulmánynak csak töredékét tartalmazza.)

Gromon András
(2025. október)

Rainer Albertz

Jézus „székfoglaló prédikációjának” ószövetségi háttere

Izajás 58,1-12 egyértelműen társadalometikai szöveg, egészen konkrét társadalomtörténeti háttérrel. Ha a későbbi hagyományban bizonyára nem volt is ismert minden olyan kortörténeti összefüggés, amelyet a történet-kritikai kutatással fel tudunk tárni, mégis úgy tűnik, hogy mindig tisztában voltak e szöveg világos etikai irányultságával. Ez bizonyíthatóan érvényes a későbbi rabbinikus hagyományra, amelyben Iz 58. fejezete a központi szövegek egyike volt, amellyel megalapozták a részletesen kidolgozott alamizsnálkodási rendszert. Mivel azonban Lukács nem csupán az Ószövetségnek volt alapos ismerője, hanem – ahogy nem utolsósorban Lk 4,16-20 zsinagógai jelenetének megformálásából is láthatjuk – igazán jó ismeretei voltak a zsidó vallásos életről is, valamelyes bizonyossággal feltételezhetjük, hogy számára sem maradt rejtve ennek a szövegnek az egyértelmű társadalmi irányultsága. Ez annál is valószínűbb, mivel amint ismeretes, kettős művében (Lk és ApCsel) is fontos szerepet játszik az alamizsna-adás.

Tehát megállapíthatjuk: A Lukács által az Iz 58,6-ból átvett idézetben („szabadulást vigyék az elnyomottaknak”) a *tethrauszmenoi* szó nem jelenti sem a bűnösöket, sem a démonok által megszálltakat, hanem egyértelműen a *gazdaságilag tönkretettekről* beszél.

Ha tehát Lukács indíttatva érzi magát arra, hogy Jézus „székfoglaló prédikációján” belül egy ilyen, világosan *gazdasági vész helyzetben lévő* emberekre irányuló szövegösszefüggést szolgáltasson meg, akkor azt akarja egyértelművé tenni a Bibliájukat ismerő olvasói számára, hogy Jézus küldetése ezt a társadalmi vonatkozást is magában foglalja, sőt éppen erre vonatkozik. Ezzel azonban *társadalmi irányban konkretizálja* Iz 61,1-12 „lebegő”, átvitt értelmű nyelvezetét. A „szabadon bocsátásról” és „az Úr kegyelmi esztendejéről” szóló kép nála világos társadalmi irányultságot kap, mégpedig az ószövetségi „szombatév” és „jóbelév” értelmében. A szegények, vakok és rabok nála *valós társadalmi*, illetve testi szükség helyzetben lévő embereket jelentenek. Iz 58,6 betoldása kifejezetten a *szó szerinti*, elsődlegesen társadalmi jelentéstartalmat rögzíti.

Így hát az ószövetségi szövegek háttérében tisztázódni látszik annak a vitatott kérdésnek a magyarázata, hogyan akarta érteni Lukács a 4,18-19 címzettjeire vonatkozó adatokat. Ha fenti értelmezésünk helyes, akkor Lukács az ószövetségi idézetek segítségével egészen tudatosan messiási üdvösséghezóként akarja bemutatni Jézust, olyanként, akit Isten éppen *az emberi társadalom alsó rétegében* élő emberekhez küldött, a szegényekhez, a rabokhoz, a krónikus betegekhez és a gazdaságilag tönkretettekhez, és pedig *minden szegényhez*, Izrael népén belül és kívül egyaránt, minden korlátozás nélkül.

Lk 4,18-19 ilyen értelmezése természetesen csak akkor van végérvényesen biztosítva, ha beilleszthető Lukács kettős művének nyelvhasználatába és mondanivalójának egészébe.

Nyelvi síkon ez nem támaszt semmilyen nehézséget: A maradék 9 hely mindegyikén, ahol a *ptókhosz*=szegény még előfordul a Lukács-evangéliumban (Lk 6,20; 7,22; 14,13.21; 16,20.22; 18,22; 19,8.21), szintén teljesen *reális társadalmi értelemben* szerepel ez a szó, ami abból is kiviláglik, hogy a 9-ből 4 helyen kifejezetten a *plusziosz*=gazdag szóval áll ellentétben (Lk 6,20-24; 16,20.22; 21,3). Lukácsnál az első boldogmondásból (Lk 6,20) jellemző módon hiányzik a Mt 5,3-beli, spiritualizáló *tó pneumatí*=a Lélekben kifejezés. [A szerző itt téved, mert Máténál is anyagi szegénységről van szó, amelyet azonban a Lélek ösztönzésére vállal valaki. – A ford.]

A *ptókhosz*=szegény szó bizonyos *jelentésbővülést* nyer azáltal, hogy Lukács többször a krónikus betegekkel és a sérültekkel állítja egy sorba a szegényeket, vagyis a nyomorékokkal, bénákkal, vakokkal, süketekkel és leprásokkal (vö. Lk 7,22; 14,13.21). De a kemény ókori társadalomban ez megfelel a valóságnak: a krónikus betegek és a különböző sérültek a *társadalom legalsó rétegének peremcsoportjaiba* tartoztak, és gyakran csak koldulással tudták tengetni életüket. Lázár, a Lukács-evangélium példaszzerű szegénye is szegény és beteg (Lk 16,19-31). Ennek a jelentésbővülésnek felel meg a vakok megnevezése Lk 4,18-19-ben.

A *tárgyi síkon* valamivel bonyolultabbak a dolgok: A Lukács-evangéliumban nincsen olyan szöveg, amely szerint Jézus egy jellemző társadalmi szükséghelyzetből, mondjuk adószolgálatból szabadít meg egy szegény embert, ahogyan Iz 58,6 alapján tulajdonképpen elvárhatnánk. Jézusnak a szegényekre irányuló felszabadító viselkedése *Lukács számára* mindenekelőtt a beteggyógyításokban, a démoni hatalomtól történő megszabadításban valósul meg. Ez a János-tanítványok tudakozódása nyomán válik a legvilágosabbá, amikor is a válasz Iz 61,1 átvételével van megfogalmazva, és kifejezetten Lk 4,18-19-re utal vissza: „És azt felelte nekik: »Menjetek, és jelentsétek Jánosnak, amit láttatok és hallottatok: vakok újra látnak, bénák járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak talpra állnak, és a szegényeknek örömmüzenet hirdettetik«” (Lk 7,22). Ezeknek a gyógyításoknak természetesen társadalmi összetevőjük is van, hiszen a krónikus betegek *ténylegesen koldusszegények voltak* az akkori palesztinai társadalomban.

Fordította: Gromon András

Forrás: Rainer Albertz: Die »Antrittspredigt« Jesu im Lukasevangelium auf ihrem alttestamentlichen Hintergrund (1983) – <https://sci-hub.ru/10.1515/zntw.1983.74.3-4.182>